

О ЗДАЊУ УСТАВНОГ СУДА

1. Зграда Суда

Уставни суд је 2013. године, у години у којој је обележен велики јубилеј - 50 година од оснивања Уставног суда у Републици Србији, по први пут од оснивања добио посебну зграду која својом архитектуром, величином и функционалношћу простора одговара уставноправном положају Суда. Наиме Уставни суд је добио простор укупне површине од 3.233 м² у згради у Булевару краља Александра 15, Београд. Простор Уставног суда, који чине сутерен, приземље и три спрата зграде, не само да је репрезентативан, већ и задовољава функционалне потребе Суда. Поред кабинета за председника и судије Уставног суда, канцеларија за запослене у Стручној служби Суда, Уставном суду су на располагању велика сала за седнице (тзв. Камена сала), конференцијска сала, сале за седнице малих и великих већа, као и сале за друга стална радна тела, простор за библиотеку, простор за смештај судске документације, као и велики депо за потребе судске архиве.

1. Зграда Уставног суда

2. Историјат зграде

Посебно место у урбаном архитектонском развоју Београда у четвртој деценији 20 века заузима подизање нове зграде Главне поште, Поштанске штедионице и Главног телеграфа. Зграда Главне поште налази се на углу Таковске улице и Булевара краља Александра и грађена је у периоду између 1935. и 1938. године.

После првог светског рата у Београду је започета интензивна градитељска делатност. У периоду између два светска рата у Београду је подигнут велики број значајних државних зграда – међу којима и зграда Главне поште. У новонасталим друштвеним околностима у којима је Београд постао престоница државе Срба, Хрвата и Словенаца (од 1929. године Краљевине Југославије) и пошта и Поштанска штедионица су биле установе које су имале значајну улогу и углед међу државним установама. Главна пошта (била смештена у Коларчевој кући) је временом постала највиша поштанска институција не само у Београду већ у читавој Краљевини Југославији, док је Поштанска штедионица започела рад 1923. године у палати „Москва“ на Теразијама чије су просторије биле мале за потребе једне од тада „најпопуларнијих новчаних установа“. Како су за потребе не само поште већ и поштанске штедионице биле неопходне веће просторије, државне власти су решење

њиховог неадекватног смештаја виделе у изградњи јединственог објекта Главне поште и Поштанске штедионице. Иако су идеје о потреби подизања посебног објекта за потребе поштанске службе постојале још од краја 19 века, на почетак изградње палате Главне поште чекало се ипак пола века, тачније све до 1930. године. Натпис „Палата главне поште“ објављен у листу „*Наша пошта*“ у јуну 1928. године најављује да ће Београд коначно добити велелепну зграду за пошту и поштанску штедионицу – које ће бити ремек дело архитектата.

2. Поглед на простор који заузима данашња зграда на почетку изградње (разгледница из колекције Душана Напијала)

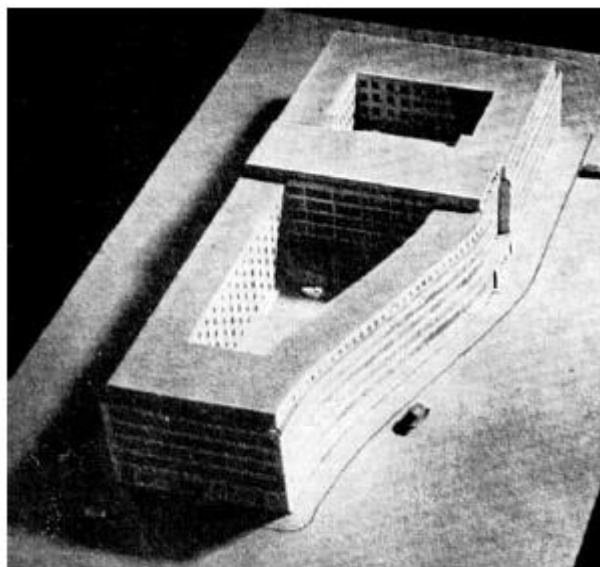
Пошто је 1928. године укинута Министарство пошта и након што су сви послови овог министарства прешли у надлежност Министарства грађевина, 15. јуна 1930. године у Веснику Министарства грађевина Краљевине Југославије био је објављен јавни конкурс за израду идејних скица палате Поштанске штедионице и Главне поште и Телеграфа у Београду. Конкурс је расписан од стране Министарства грађевина и том приликом је министар грађевина одредио чланове оцењивачког суда међу којима су били: инжењер Добросав Ратајац, помоћник министра грађевина, арх. Драгутин Ђорђевић, професор Универзитета из Београда, арх. Јосип Плечник, професор Универзитета из Љубљане, архитекта Јанко Хољац из Загреба, директор Поштанске штедионице Милорад Недељковић, шеф одсека, инсп. Министарства грађевина арх. Драгутин Маслаћ и виши саветник грађевина за п.т. струку Иван Шарић. Сам репрезентативан састав конкурсне комисије коју су чинили угледни универзитетски професори из Београда, Загреба и Љубљане и чувене архитекте само говори о значају и важности овог пројекта од самог почетка његовог настанка. Један од битних услова конкурса био је да објекат треба да буде у стилском јединству са две зграде у изградњи – са Домом Народне скупштине и са Црквом светог Марка. Општедржавни карактер конкурса био је наглашен тако што се у тексту објављеног конкурса наводи да „право учешћа имају сви југословенски архитекти као и архитекти руске народности који имају право праксе у Карљевини Југославији“.

Оцењивачки суд је саставио оглас јавног конкурса, и на седници 22. маја 1930. године сачинио грађевински програм и услове конкурса, и донео одлуку да се текст огласа за новине објави у Службеним новинама, Техничком листу и у свим важним дневним листовима у Београду, Загребу и Љубљани. Конкурсом су биле предвиђене три главне награде и то прва у вредности од 100.000 дин, друга од 70.000 динара и

трећа 50.000 динара, док су четири рада требала да буду откупљена по цени од 25.000 динара. Грађавинским програмом је било предвиђено да све просторије намењене поштанској штедионици буду одвојене потпуно „од просторија других установа са посебним улазом“. Као простор на коме Министарство грађевина намерава да сагради палату поштанске штедионице и главне поште и телеграфа одређен је простор површине 6.170 м², између улица краља Александра, Таковске, Косовске и Нове улице (данас улица Архиепископа Данила). Рок за предају радова и учешће на овом конкурс је био 1. септембар 1930. године. У тексту конкурса било је наглашено да се учесници конкурса при изради идејних скица „имају придржавати грађевинских прописа који важе за територију града Београда“. Важно је истаћи и чињеницу да се у конкурс захтева да сви радови буду предати снебдевени знаком (тј. мотом), док је име такмичара требало да се преда у посебној затвореној коверти са истим знаком.

Министарство грађевина је 1930. године предвидело да Поштанској штедионици припадне део грађевине на углу „Краља Александра и Нове улице“, са захтевом да све просторије намењене штедионици буду одвојене од осталих установа посебним улазом. Програмом су поред просторија намењених потребама поштанске штедионице биле предвиђене и стамбене просторије за генералног директора. У погледу начина архитектонског обликовања програм је оставио да стил грађевине буде слободан.

На конкурс за палату Поште, који је објављен у свим дневним новинама Краљевине Југославије одазвао се велики број архитеката како из читаве земље тако и руских архитеката који су радили за државну службу односно у Министарству грађевина. На конкурс је приспело укупно 15 радова. Резултати конкурса објављени су у службеном листу – „*Веснику Министарства грађевина Краљевине Југославије*“ 1. октобра 1930. године. Одлуком комисије прву награду на конкурс је добио пројекат загребачких архитеката Јосипа Пичмана (1904-1936) и Андрије Барањија, који је био предат под заштитним знаком ПИБ (што су иначе иницијали имена његових аутора). Овај награђени пројекат Пичмана био је решен у духу модерне архитектуре. У документу помоћника министра грађевина Ратајца (Архив Југославије, фонд МГ-КЈ 62 Ф 1525, 1526, 1527 и 1528) за овај рад са мотом „ПИБ“ се наводи оцена „да даје наподесније решење и најбољи распоред просторија“. У опису награђеног решења, који се очувао у архивским изворима, се детаљно описује како је замишљен изглед и облик ове грађевине, као и податак да је зграда замишљена у армирано-бетонској конструкцији.

3. *Макета пројекта архитеката Јосипа Пичмана и Андрије Барањија (чува се у Музеју ПТТ)*

Међутим, овај Пичманов пројекат који је на конкурс однео прву награду касније није наишао на одобравање приликом започињања изградње. Наиме до одлагања извођења награђеног пројекта дошло је из најмање два разлога. Са једне стране почетком 30 тих година 20 века наступила је велика економска криза како у Европи, тако и у Краљевини Југославији, а са друге стране у архивским изворима који прате грађење палате сачувани су дописи и документи који бележе да су највише државне власти биле незадовољне одабраним пројектом јер је он „био исувише једноставно и једнолично замишљен“. У Архиву Југославије у документацији везаној за изградњу палате Главне поште сачувао се допис Министарства саобраћаја из јануара 1931. године који је упућен министру грађевина, а чији је предмет био изглед фасаде нове палате Главне поште и телеграфа и Поштанске штедионице. У овом допису се наводи податак да је министар саобраћаја прегледао скице нове палате и да је мишљења „да је изглед грађевине с обзиром на њену величину, положај и место замишљен сувише једноставно и једнолично“. Поред овог, у истом писаном документу се истиче констатација да господин министар жели да палата буде монументална и по изгледу репрезентативна, па се из тог разлога предлаже да Министарство грађевина изради 2-3 варијанте изгледа фасаде. По добијању овог дописа Министарство грађевина односно Димитрије Леко, који је добио захтев за прераду изгледа фасаде закључује да је захтев Министарства саобраћаја оправдан с обзиром на место где палата треба да се подигне. Димитрије Леко наиме тврди да је ово место згодно „само за зграду, чија би и унутрашња и спољна обрада могла да има и репрезентативне карактеристике и обележја монументалности, сличан зградама које су око ње“. То доказује да је један од важних, а по свему судећи и кључних разлога који су довели до одустајања од извођења првонаграђеног пројекта палате била чињеница да се он својим изгледом није уклапао у амбијент и простор трга који су окруживали раније подигнути објекти Старог двора и Дома Народне скупштине. Због свега тога Министарство грађевина је фебруара 1931. године дало наређење да се преради фасада. У вези са овом прерадом архитекта Драгутин Маслаћ је приложио четири варијанте разраде фасада, али Министарство грађевина није усвојило ниједну од датих варијанти већ је затражило израду нових. Након тога дат је задатак да архитекте Никола Краснов, Анросов, Девић и Тадић израде нове варијанте.

Према неким усменим сећањима архитекте Димитрија Лека постоје индиције да је по завршетку конкурса уследила интервенција од стране самог краља Александра Карађорђевића. Ово показује само колики је био утицај и мешање државне власти у архитектонску делатност међуратног периода. Сачувани су записи да је краљ Александар Карађорђевић лично извршио утицај да се спроведе интерни конкурс за решење пројекта изградње палате Поште.

На интерном конкурс који је спроведен у оквиру Министарства грађевина изабрано је решење руског архитекте Василија Михајловича Анросова. У архивским изворима се сачувао податак да је архитекта Анросов приложио 10. марта 1931. године пројекат који је радио за нову Пошту, телеграф и штедионицу. Василије Михајлович Анросов је био руски архитекта који је због недостатка домаћих инжењера радио по уговору у Министарству грађевина.

Архитекта Василије Михајлович Анросов (1872, Одеса – 1943, Београд) студирао је на архитектонском одељењу Царске академије уметности у Петербургу где је дипломирао 1897. године. До 1918. године био је запослен у Министарству просвете и св. Синоду. После избијања револуције у Русији емигрирао је и настанио се у Београду. Године 1920. добио је посао у архитектонском одељењу Министарства грађевина СХС, у оквиру ког је пројектовао велики број грађевина углавном сакралног карактера не само у Београду већ у целој Србији. Занимљив је податак да је зграда

Главне поште његов једини изведени пројекат профаног карактера. Познато је да је архитекта Василије Андросов поред зграде Главне поште радио и зграду гимназије у Приштини, али овај пројекат никада није био реализован. Архитекти Андросову је у разради скица за палату Поште помагала архитекта Живана Богдановић – једна од малобројних жена која је у то време била школовани архитекта са Београдског универзитета.

4. Пројекат спољне фасаде зграде Поште архитекта Василија Андросова 1934. (чува се у Музеју ПТТ)

Пет година после расписаног конкурса односно 17. августа 1935. године је освећен темељ палате Главне поште. Новац за изградњу палате је обезбедила Поштанска штедионица, тако да је подизање објекта ишло по плану. Монументална зграда Поште завршена је 10. октобра 1938. године после ког датума су и пошта и штедионица могле да се уселе. Са изградњом ове палате Београд је коначно добио централно и обједињено поштанско здање, изграђено плански за потребе ПТТ саобраћаја, које је за то време испуњавало како просторне тако и технолошке захтеве.

5. Палата Поштанске штедионице између 1930 и 1940. године (разгледница се чува у Историјском архиву Београда)

6. Стара разгледница Београда (Историјски архив Београда)

Архитектура палате Поштанске штедионице, Главне поште и Главног телеграфа по мишљењу историчара архитектуре представља комбинацију елемената модернистички zamiшљене основе архитекте Пичмана и репрезентативно обликованих фасада архитекте Андросова у академском стилу. Истраживачи се слажу са мишљењем да Пичманов идејни пројекат зграде чини неодвојиви део извођачког пројекта и изгледа фасада руског архитекте Василија Андросова. Иако први пројекат никада није изведен у свом првобитном изгледу, овај идејни пројекат је важан јер је архитекта извођачког пројекта Андросов задржао елементе основе у свом решењу. У основи део зграде намењен Поштанској штедионици конципиран је као део правоугаоне основе са главним улазом који излази на Булевар краља Александра, док је други део објекта намењен потребама поште и телеграфа трапезоидне основе чија је главна фасада окренута улазом према Таковској улици. Не сме се занемарити чињеница да је управо Андросов био заслужан за обликовање и садашњи спољни изглед зграде, јер је овај архитекта дошао у нашу земљу као већ афирмисан стручњак који је дуго радио у државној служби Русије градећи цркве, приватне и јавне објекте. Руски емигранти међу којима су били и најзначајнији Никола Краснов, као и Василије Андросов, при пројектовању и извођењу државних зграда у периоду између два светска рата су дали велики печат и допринос развоју академизма у архитектури Београда.

Руски архитекти, који у првој половини 20. века граде значајне објекте у Београду, су били искусни и угледни стручњаци који су образовање стицали и стекли на престижним школама и факултетима, али су исто тако имали прилику да у Петрограду и Москви виде многе монументалне грађевине и палате грађене у стилу академизма што је директно утицало на њихов рад. Управо Василије Андросов је у свом решењу спољашњости изглед фасаде палате Главне поште осмислио у стилу академизма. Архитекта Андросов је задржао армирани бетон, али је фасаде обложио блоковима гранита, док је кулу над централним делом решио у вештачком камену. Уз просторије намењене за Пошту и Телеграф Андросов је предвидео и сале за библиотеку, Поштански музеј и салу за конференције. Уместо увученог pročеља Андросов је дао решење у облику ризалита рашчлањеног стилизованим дорским стубовима прислоњеним уз фасаду.

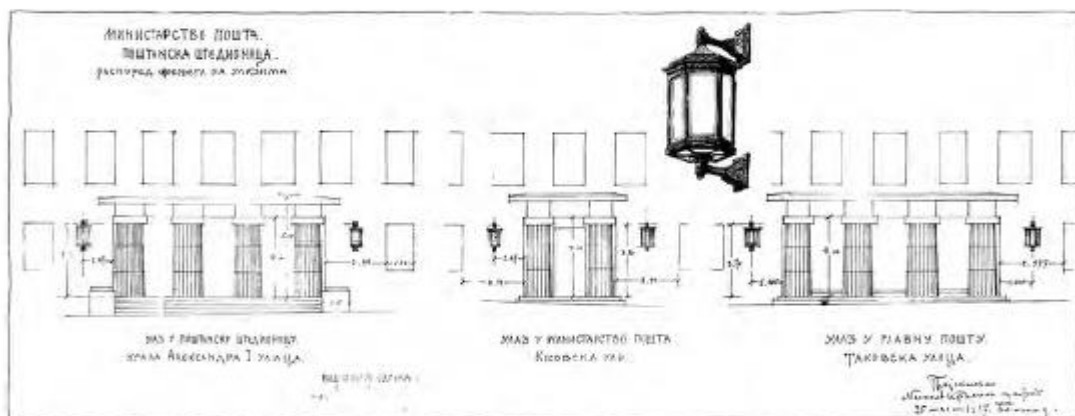
Улаз у зграду из Булевара краља Александра омеђују са леве и са десне стране испусти, тако да ова фасада зграде делује симетрично. У приземљу се налази улаз који је посебно наглашен са четири слободна дорска стуба, док су остала четири спрата зграде рашчлањена стилизованим дорским стубовима који су завршени капителима. На

скоро исти начин решена је и фасада према Таковској, као и према Косовској улици. Улаз према улици Архиепископа Данила је једноставно решен без детаља који су преузети из античке архитектуре, само је сегмент који представља линију раздвајања два дела зграде благо истакнут. Над централним граничним делом зграде према Таковској улици Андросов је додао још један спрат, а решење у виду куле поставио је над главним прочељем. Кула је при том двоспратна и има четвороугаону основу. Између стубова налазе се три сата, по један на свакој страни.

7. Изглед зграде Поште после другог светског рата
(извор Завод за заштиту споменика културе града Београда)

Највиша зона фасада представља прочишћену површину, чији једини украс представља камени пано на којем се првобитно налазио грб Краљевине Југославије. Пројектом архитекте Андросова од 1930. године предвиђена су била правоугаона поља на атикама обе бочне фасаде, на којима је требало да стоји целовит државни грб на порфири надвишен краљевском круном. Из непознатих разлога ово решење није реализовано, па се приступило изради новог. На грађевини се нашао нови грб, тј. бронзани рељеф двоглавог орла без порфире, елегантнијих облика и једноставнијих детаља. На основу сличности решења и начина обраде који подсећају на фигуре орлова на постаментима јарбола испред Дома Народне скупштине претпоставља се да је аутор грбова архитекта Никола Краснов. Мишљење већине историчара је да на ауторство Краснова указује, поред осталог, и чињеница да је овај руски архитекта био аутор скица на којима је разрађен не само распоред већ и изглед фењера на улазима.

8. Цртеж фењера дело Николе Краснова (чува се у Музеју ПТТ)

3. Ентеријер зграде

У времену када је подигнута и изграђена зграда читава унутрашњост палате Главне поште, Поштанске штедионице и Главног телеграфа била је богато опремљена. Од тог првобитног ентеријера у делу намењеном штедионици до данас су сачувани камени под шалтер сале у приземљу (данас позната Камена сала) који је рађен у виду мозаика геометријских облика, мермером обложени стубови и парапет зидова сале, као и стаклена таваница сале. Приликом уређења унутрашњег простора палате посебно се водило рачуна о уређењу двеју сала – сали Главне поште и сали Поштанске штедионице. Шалтерска сала Поштанске штедионице смештена је у централном делу приземља, тако да изнад сале нема виших етажа. Ова сала је на врху затворена стакленом таваницом која омогућава продор довољно светлости у просторију у приземљу. Репрезентативност простора је постигнута употребом скупог мермера и то тако што су зидови у доњем делу обложени мермерним парапетима, а под је рађен у комбинацији разнобојног мермера. На улазу у ову салу десно од улаза налази се мермерна плоча која говори о времену градње и личностима које су је градиле.

9. Камена плоча на улазу у салу у приземљу садржи натпис о времену и градитељима палате

10 а)

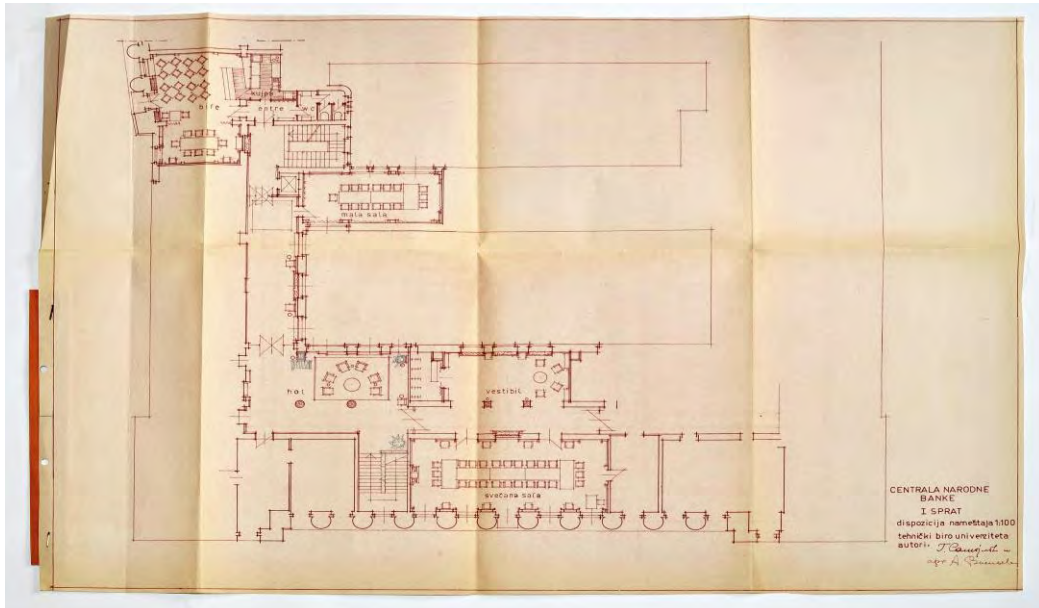

10 б)

10. Камени под рађен у виду мозаика (слика 10 а) и мермерни парапет у сали у приземљу (раније шалтер сали Поштанске штедионице) слика 10 б

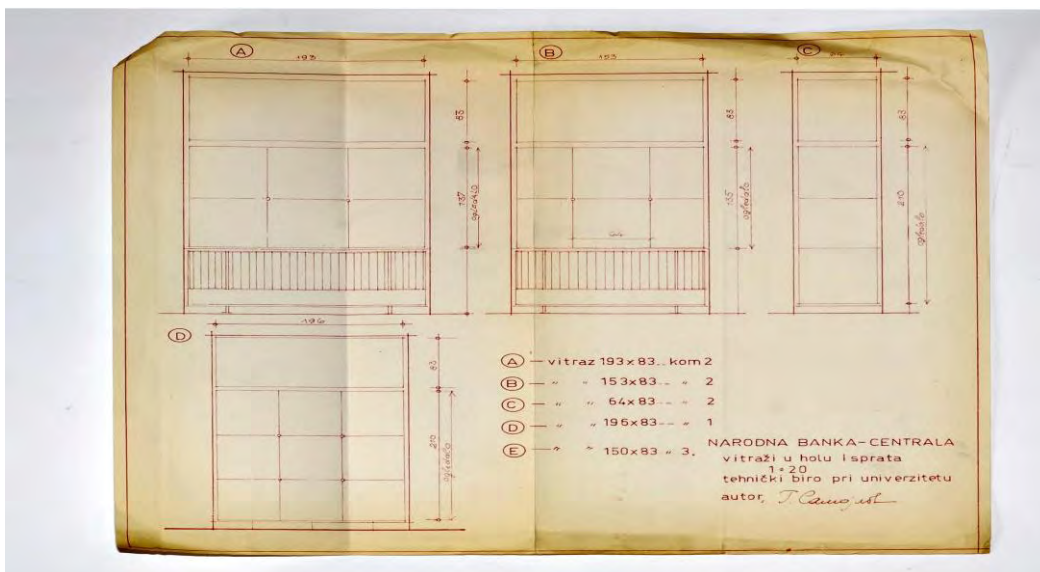

Најрепрезентативније уређен простор дела зграде који је намењен Поштанској штедионици представља хол првог спрата који окружује шалтерску салу. Овај хол је претрпео промену приликом преуређења простора за потребе Народне банке Југославије током седамдесетих година прошлог века.

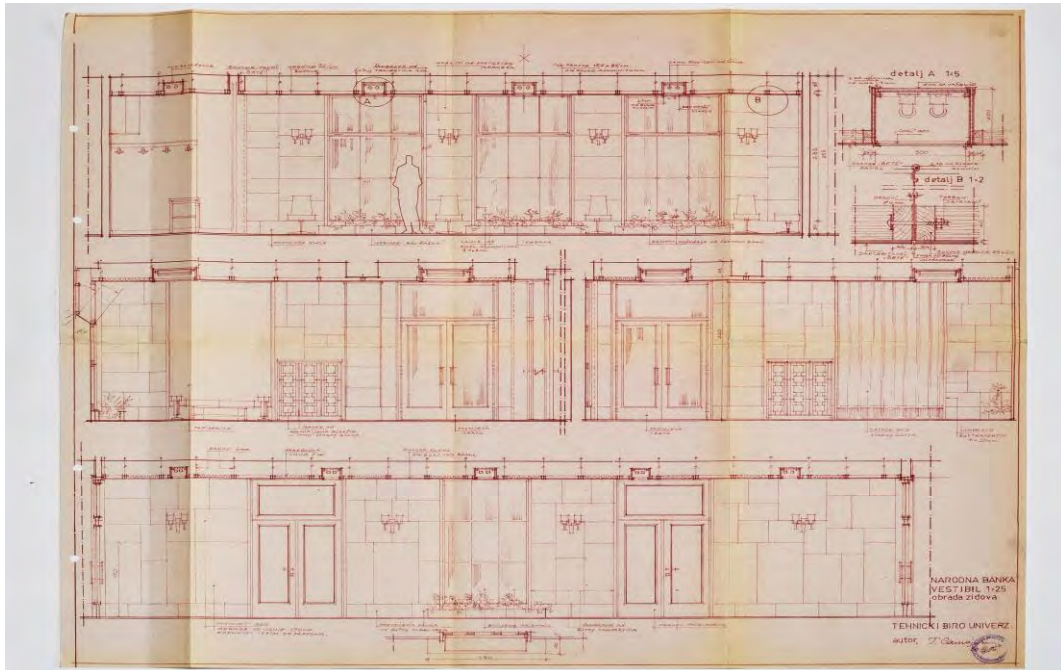
11. Цртеж уређења првог спрата Централне Народне банке, дело арх. Григорија Самојлова (чува се у заоставитини архитекте Самојлова у Музеју науке и технике)

У ентеријеру хола првог спрата доминантно место заузимају витражи који су изведени према цртежима руског архитекте Григорија Самојлова из 1970. године. Архитекта Григорије Самојлов (1904 Тангарог – 1989 Београд) је студирао у Београду где је дипломирао 1930. године. Архитекта Самојлов је пројектовао бројне приватне виле и стамбене објекте у Београду. Важно место у његовом стваралачком опусу заузима декоративно обликовање ентеријера Централне Народне банке 1970. године.

12. Цртеж са распоредом витража арх. Григорија Самојлова (чува се у заоставитини архитекте Самојлова у Музеју науке и технике)

У заоставштини Григорија Самојлова, која се данас чува у Музеју науке и технике, забележено је да је овај архитекта пројектовао „малу салу, свечану салу, бифе и трпезарију који су обложени ламперијом, вестибил у мермеру, витраже у холу првог спрата“ (цртежи се чувају у документацији). Исто тако важно је нагласити да се на цртежима пројекта и приликом разраде детаља види да су зидови хола на првом спрату били обложени „Данцер панелима“. Коаутор овог пројекта унутрашњег опремања Народне банке био је Александар Васиљев – такође руски архитекта.

13. Цртеж са обрадом вестибила арх. Григорија Самојлова (чува се у заоставштини архитекте Самојлова у Музеју науке и технике)

На цртежима Самојлова на којима је он разрадио пројекат опремања Народне банке, видљиво је да је овај аутор богато опремио и детаљно разрадио све елементе ентеријера. У највишој зони зидова хола на првом спрату налазе се витражи, на којима су представљени мотиви новца југословенских народа из различитих епоха. Избор мотива на витражима је био у директној вези са положајем и улогом коју је имала Народна банка Југославије као централна банка југословенских народа. Једни поред других у виду стакленог фриза налазе се једноделни или троделни отвори у којима су попут медаљона смештени мотиви новца средњевековних српских владара – краља Уроша I, цара Душана, кнеза Лазара, деспота Ђурђа Бранковића, босански средњевековни новац, затим новац кнежевине Црне Горе – перпер из 1910. године, 1000 динара СФРЈ и др. Овако богат и разноврстан репертоар мотива свакако сведочи о великом Самојловљевом познавању нумизматике југословенских простора. Витраже архитекте Григорија Самојлова одлукује склад геометријских облика и хармонија – коју чине жута, љубичаста и зелена боја. Уметнички програм и избор мотива на витражима имао је недвосмислено за циљ да истакне јединство државе и нагласи водеће место тадашње Народне банке Југославије.

14 a

14 б

14. Витражи арх. Григорија Самојлова на првом спрату хола зграде - новац краља Уроша (14a) и новац кнеза Лазара (14б)

По завршетку изградње палате Главне поште 1938. године део палате намењен раду поште није мењао намену, док је са друге стране намена простора чији је улаз из Булевара краља Александра неколико пута промењена у периоду од 1946. године па до данас. Најпре је 1946. године овај простор послужио за смештање Народне банке Југославије, да би у периоду од 60 тих година 20 века овај простор једно време делиле Народна банка Југославије и Поштанска штедионица. Народна банка Југославије, а касније Народна банка Србије биле су смештене у овој згради све до септембра 2006. године. Почев од 2003. године до средине 2013. године у овај део палате су била смештена различита одељења министарстава Републике Србије, а од августа 2013. године Уставни суд је добио на коришћење зграду.

15. Улаз у зграду Уставног суда из Булевара краља Александра

Палата Главне поште је одлуком Владе РС од 12. априла 2013. године проглашена спомеником културе („Службени гласник РС“, број 35/2013).

(Напомена: У раду коришћена документација Завода за заштиту споменика културе града Београда, Архива Југославије (фонд МГ-КЈ 62 Ф 1525, 1526, 1527 и 1528), Музеја ПТТ и Историјског архива Београда. Захвалност на стручној помоћи и подршци упућујемо особљу архива Југославије, као и колегама Саши Михајлов, стручном сараднику Завода за заштиту споменика културе града Београда, др Снежани Тошевој, саветнику Музеја науке и технике и Љиљани Ђорђевић, кустосу Музеја ПТТ.)